

PELS RIJCKEN MAGAZINE

UIT DE LANDSPRAKTIJK

DE ZAAK VERBOD OP FOSSIELE BUITENRECLAME

MINICONFERENTIE TOEGANG TOT HET RECHT

KOFFIE MET MILOU PROCÉ

INZICHT IN ARBEIDSRECHT

*“Volop bezig met
juridische
nasleep corona”*

Ben Baldwin,
ministerie van VWS

05 VOORWOORD

*Door Sandra van
Heukelom-Verhage*

06 UIT DE LANDSPRAKTIJK

Door Reimer Veldhuis

22 INTERVIEW BEN BALDWIN, MINISTERIE VAN VWS

*Volop bezig met juridische
nasleep coronavirus*

22

26 INZICHT IN ARBEIDSRECHT

*Rechtspraak bepaalt grens
werkvloergedrag*

26

08

08 DE ZAAK VERBOD OP FOSSIELE BUITENRECLAME

14 MINICONFERENTIE TOEGANG TOT HET RECHT IN DEN HAAG

*Biedt technologie zoals AI
betere toegang tot het recht?*

14

30

30 KOFFIE MET MILOU PROCÉ

*“Bij Pels Rijcken is er ruimte om
inclusie in concrete stappen om te
zetten”*

34 RECENTE PUBLICATIES

*Artikelen in de vakliteratuur over
gerechtelijke uitspraken en andere
juridische ontwikkelingen*

INZICHT IN STRAFRECHT

Tijdens het congres Inzicht in Strafrecht gaf Marianne Hirsch Ballin (hier in beeld) samen met Luuk Sieverink een seminar aan geïnteresseerden werkzaam bij onze cliënten over ‘onderzoek aan grote datasets: huidige ontwikkelingen en toekomstige trends’. Hidde Volberda en Gijsbrecht van Nieuwland gaven een toelichting op het gebied van ‘strafvorderlijk beslag en de civiele rechter’. Reimer Veldhuis en Jerre Perenboom stonden stil bij ‘procedures, pers en politiek: schaken op drie borden tegelijk’. Max Beekes en Jentze Crom gingen nader in op ‘Druk op detentie’ en gastspreker Pieter Verrest, hoogleraar straf(proces)recht aan de Erasmus Universiteit, gaf een toelichting op ‘Het Nederlandse strafrecht als onderdeel van een Europese rechtsorde’.

VOORWOORD

“Mijn levenservaring wordt binnen mijn vakgebied gewaardeerd”, zegt kantoorgenoot Milou Procé, die zich als advocaat heeft toegelegd op kwesties rond personenschade en daarin Defensie bijstaat. Milou vertelt haar persoonlijke verhaal in de rubriek ‘Koffie met’. De vorige editie bevatte het verhaal van Ameer Muhammad.

Met deze rubriek proberen we inzicht te geven in de manier waarop wij invulling geven aan ons streven naar een diverse en inclusieve organisatie. Dat verhalen van en over mensen ertoe doen, mag geen verbazing wekken. Toch werd ik prettig verrast, want wat bleek: het verhaal van Ameer werd een van de best gelezen verhalen van ons Magazine op LinkedIn.

Ik zie het als bevestiging dat wat ons drijft allereerst de mens is en niet de systemen, wetten en regels. Tegelijk, en dat zal geen verbazing wekken, doen die wetten en regels er wat ons betreft natuurlijk wel toe. Dat merken wij bijvoorbeeld in arbeidsrechtvraagstukken. Tijdens het congres Inzicht in Arbeidsrecht ontmoetten we elkaar om de verdieping te zoeken in dit vakgebied, bij uitstek het domein van mensenwerk. “Er is geen casus hetzelfde en er ligt dus geen blauwdruk”, zo zegt sectievoorzitter Ephraïm Dekkers niet voor niets.

In het interview met een cliënt, vertelt Ben Baldwin hoe hij als Hoofd Specialistisch Juridisch Advies bij het ministerie van VWS tijdens de coronacrisis de mooie kanten van mensenwerk meemaakte, maar ook de mindere, bijvoorbeeld bij enkele leveranciers die financieel gewin boven het algemeen belang stelden midden in een levensbedreigende crisis. Jaren later vraagt dat nog veel juridische aandacht.

Dat persoonlijke betrokkenheid van groot belang is, laat ook de zaak Fossiele buitenreclame in Den Haag zien. Wethouder Robert Barker vertelt hoe hij zich hard maakte voor een zaak die hem aan het hart gaat. Ons kantoor stond de gemeente bij in het kort geding dat de reisbranche begon.

In deze editie besteden wij tot slot uitgebreid aandacht aan de miniconferentie Toegang tot het recht in Den Haag. De individuele bijdragen van de aanwezige sprekers tonen zowel de breedte van het vraagstuk als de diepgang van de mate waarin dat mensen persoonlijk raakt. Wij willen u als lezer daar zoveel mogelijk van meegeven.

Toegang tot het recht raakt aan de kern van ons advocatuurlijke werk en aan mijn persoonlijke drive. Grote groepen mensen hebben moeite hun recht te halen en hun rechtspositie te kennen. Tijdens de miniconferentie gingen we op zoek naar innovatieve, technologische oplossingen daarvoor. Alle technologie daargelaten, bleek treffend genoeg een van de conclusies: het is niet zozeer AI op zichzelf, maar uiteindelijk de samenwerking tussen mensen om systemen te laten werken.

Ik wens u veel leesplezier.

Sandra van Heukelom-Verhage

UIT DE LANDSPRAKTIJK

Hoe zou Thorbecke als grondlegger van de parlementaire democratie in de negentiende eeuw hebben aangekeken tegen de situatie waarin een regering binnen afzienbare tijd na haar aantreden alweer haar ontslag aanbiedt? Ik heb anno 2025 niemand gesproken die daar erg enthousiast van wordt. Voor mij als landsadvocaat is het een gegeven. Voor politiek advies daarover moet je niet bij mij zijn. Wel zie ik het mogelijke effect ervan op de landspraktijk.

Onderdeel van onze rechtsstaat is dat de overheid wetten maakt, maar niet boven de wet staat. De Staat dient net als iedereen uitspraken van de rechter op te volgen en besluiten en gedragingen van de Staat kunnen aan de bestuursrechter of burgerlijke rechter worden voorgelegd. Het kan dan soms ook gaan om de situatie dat de Staat juist geen besluiten neemt.

Een deel van de maatschappelijke rechtszaken waar mijn kantoorgenoten en ik de Staat in bijstaan, gaat over wat de Staat niet doet, of niet voldoende, veelal gezien door de bril van een belangenorganisatie. Bijvoorbeeld rond klimaatzaken of het stikstofbeleid is dat het afgelopen jaar het geval geweest. De rechter wordt gevraagd te oordelen over de rechtmatigheid van het niet-besluiten, niet-uitvoeren of niet-ingrijpen.

Dat er sprake is van een demissionair kabinet betekent niet dat er geen beleid wordt gemaakt en geen besluiten worden genomen. Een groot deel van ons werk als advocaten gaat dan ook 'gewoon' door. Het effect van politieke besluitvorming is doorgaans pas met enige vertraging merkbaar in eventuele procedures. Maar het is goed denkbaar dat we komende jaren opnieuw rechtszaken tegen

de Staat zullen zien waarvan de oorsprong in enige mate samenhangt met het uitblijven van beleid of besluitvorming.

Gevolg kan zijn dat een rechter wordt gevraagd een oordeel te geven over een maatschappelijk vraagstuk dat in de kern een politiek vraagstuk is. Het zou beter zijn als de rechtszaak dan betrekking heeft op een keuze die het gevolg is van een expliciet gevoerd, democratisch gelegitimeerd debat. Het maakt duidelijker welke rol elk van de staatsmachten heeft: wetgevend, uitvoerend en rechtsprekend. Het kan soms ook voorkomen dat de rechter het beeld op zich laadt, of op zich geladen krijgt, dat hij op de stoel van de politiek gaat zitten.

Na de zomer houden we met een groot aantal instituties de Week van de Rechtsstaat. Hiermee proberen we door meer inzicht te bieden het vertrouwen in de democratische rechtsstaat te versterken. Ook wij houden daarbij open huis, met onder meer lezingen over bijvoorbeeld klimaatzaken, Schiphol en zaken met een historische context. Het is voor iedereen mogelijk om op 13 september een rondje te maken langs diverse instanties.

Ga bijvoorbeeld eerst eens langs bij de Tweede Kamer, dan de Raad van State, om daarna de Eerste Kamer te bezoeken, vervolgens het Kabinet van de Koning, gevolgd door een bezoek aan ons kantoor, de rechtbank Den Haag en afsluitend de Hoge Raad. Want laat dat nou net een prima route zijn, mocht een maatschappelijke kwestie het hele traject doorlopen van debat tot wet, tot maatschappelijke rechtszaak in hoogste instantie.

REIMER VELDHUIS

INZICHT IN PRIVAATRECHT

Tijdens het congres Inzicht in Privaatrecht belichtten Thijs Franssen (hier in beeld) en Sarah Deaney de actualiteiten van het overheidsaansprakelijkheidsrecht voor een brede groep geïnteresseerden werkzaam bij onze cliënten. Jeroen Langbroek en Paul Tanja deden dat voor het contractenrecht en Maartje Möhring en Gertjan Harryvan voor het burgerlijk procesrecht. Voor personenschade verzorgden Maaïke van der Zee en Thijs Beumers een seminar en Ruben de Graaff en Wemmeke Wisman bespraken de actualiteiten op gebied van collectieve actie.

DE ZAAK

Verbod op fossiele buitenreclame

LOKALE RUIMTE VOOR VERBOD OP FOSSIELE BUITENRECLAME

Wie de uitspraak van de rechter leest, zou het er niet meteen uit opmaken. Maar het verbod op fossiele buitenreclame in Den Haag was juridisch pionierswerk. Een verzoek tot opheffing van het verbod wees de voorzieningenrechter op alle gronden af. Posters voor vliegreizen in bushokjes zijn nu verboden in Den Haag. Meer gemeenten overwegen een soortgelijk verbod.

Kort geding

Doel van het reclameverbod is het beperken van klimaatverandering en de effecten ervan op het leefmilieu en de gezondheid van inwoners van Den Haag. Fossiele brandstoffen hebben negatief effect op dat leefmilieu. Reclame voor diensten en producten waarvoor fossiele brandstoffen nodig zijn, bevordert het gebruik daarvan en daarom helpt een verbod op die reclame de inwoners van Den Haag, zo besloot de gemeente.

Per 1 januari van dit jaar is het verbod op fossiele buitenreclame van kracht en sinds 1 mei wordt er handhavend opgetreden. Voordat het zover was, vorderden reisbedrijf TUI en belangenbehartiger van reisbedrijven ANVR bij de burgerlijke rechter om het reclameverbod buiten werking te stellen of de gemeente te verbieden daaraan uitvoering te geven. Reisbedrijven D-reizen en Prijsvrij voegden zich aan de zijde van TUI en ANVR. Reclame Fossielvrij voegde zich aan de zijde van de gemeente.

De kern van het bezwaar van de vertegenwoordigers van de reissector was dat de gemeente Den Haag niet bevoegd zou zijn tot het instellen van een verbod op fossiele buitenreclame. Hun belangrijkste punt was dat er geen gemeentelijk belang mee zou zijn

gemoeid, omdat er niet zou zijn aangetoond dat het verbod bijdraagt aan het beoogde doel, waaronder bescherming van de volksgezondheid voor inwoners van Den Haag en vermindering van de negatieve effecten van klimaatverandering. De gemeente Den Haag weerlegde dat met verwijzing naar diverse onderzoeken van wetenschappers.

“Een gemeente krijgt veel beleidsvrijheid, maar het moet wel duidelijk ten dienste staan van gemeentelijke belangen.”

Juridische ruimte

“Een gemeenteraad heeft juridisch gezien ruimte om in de eigen gemeente regels op te stellen, zo lang die niet in strijd zijn met hogere wetgeving en fundamentele rechten. Ook moeten die regels in voldoende mate aan het gemeentelijke belang raken. De burgerlijke rechter dient zich dan terughoudend op te stellen, zeker in geval van een kort geding zoals hier sprake van was. Alleen als het evident is dat de gemeente onjuiste of onrechtmatige keuzes maakt, kan de rechter ingrijpen, zo schrijft de

voorzieningenrechter ook zelf in haar vonnis”, licht advocaat Bob Jaasma toe.

“Juridisch gezien vormt de kern van deze zaak of de gemeente binnen deze ruimte is gebleven. Wederpartijen hebben dat betwist en vervolgens een beroep gedaan op allerlei hogere wetgeving, zoals de Grondwet, diverse Europese verdragen en de vrijheid van meningsuiting.”

Pionierswerk

Met het reclameverbod dat door de voorzieningenrechter in stand is gelaten, zou Den Haag zelfs een wereldprimeur hebben. Het was in zoverre juridisch pionieren. Voor de gemeente was vooral belangrijk en dat is ook nadrukkelijk gesteld, dat het verbod ook echt bijdraagt aan de gezondheid voor de inwoners van Den Haag.

“Juridisch gezien is dat niet onbelangrijk. Een gemeente krijgt veel beleidsvrijheid, maar het moet wel duidelijk ten dienste staan van gemeentelijke belangen. We hebben in ons verweer dus ook duidelijk uitgelegd waarom dit verbod ten dienste staat aan de belangen van de inwoners van Den Haag, hun leefmilieu en hun gezondheid. In de uitspraak zie je dat de voorzieningenrechter de gemeente daarin volgt: een verbod op buitenreclame kán een bijdrage leveren aan bescherming van het leefklimaat in een stad. Dat effect hoeft dus niet op voorhand te worden bewezen.”

“Een goede onderbouwing van een dergelijk reclameverbod is dus belangrijk, zo blijkt uit de uitspraak van de voorzieningenrechter.”

Vrijheid van meningsuiting

Een ander belangrijk punt is de vrijheid van meningsuiting. Het reclameverbod stelt grenzen aan bepaalde reclame en grijpt daarmee in op deze vrijheid. “Die inmenging in de vrijheid van meningsuiting kon in dit geval

gerechtvaardigd worden.”, zo vervolgt Jaasma. “De voorzieningenrechter woog daarbij mee dat de reisbedrijven nog steeds reclame mogen maken voor andersoortige reizen. Het gekozen verbod was dus ook proportioneel.” De rechter heeft dus precies gekeken naar het verbod zoals Den Haag dat had ingevoerd. “Een goede onderbouwing van een dergelijk reclameverbod is dus belangrijk, zo blijkt uit de uitspraak van de voorzieningenrechter.”

Betrokken advocaten: Bob Jaasma (hier in beeld) stond samen met Irene van der Heijden de gemeente bij in deze zaak, aangevuld met specialistische kennis van kantoorgenoten Georges Dictus, Maartje Möhring, Anne Segers en Rosanne van der Straten.

Wat houdt het Haagse reclameverbod in?

Het is in Den Haag sinds 1 januari 2025 verboden om fossiele reclame te maken die zichtbaar is vanaf een 'voor het publiek toegankelijke plaats'. Denk daarbij aan reclameposters in tram- en bushokjes. De Algemene Plaatselijke Verordening (APV) vermeldt dat het gaat om reclame over "fossiele brandstoffen, vliegvakanties, vliegtickets, grijze stroomcontracten, gascontracten, cruisereizen of auto's met een fossiele of hybride brandstofmotor".

◆ The City
The Beach
The **Hague**.

Haagse Highlights

Annie M.G. Schmidt

Ontdek de tegendraadse
wereld van dé koningin
van de jeugdliteratuur.

[DENHAAG.COM/AGENDA](https://denhaag.com/agenda)

JCDecaux

A portrait of Wethouder Robert Barker, a man with short brown hair and glasses, wearing a dark blue suit jacket over a light blue checkered shirt. He is smiling and looking slightly to the right. The background is a blurred outdoor setting with green foliage.

“We hebben nog niet handhavend op hoeven treden. Maar als de grens overschreden wordt, zullen we een boete opleggen.”

Wethouder Robert Barker: “Hoop op sneeuwbaaleffect voor klimaat”

Sinds de uitspraak van de rechter in april van dit jaar is de nieuwe regelgeving voor een ban op fossiele buitenreclame gaan vliegen voor klimaatvoorvechter wethouder Robert Barker. “Ik word door allerlei gemeenten benaderd omdat ze willen weten hoe we dit geregeld hebben. Voor het klimaat hoop ik op een sneeuwbaaleffect.”

Terwijl moeders met kinderwagens hem links en rechts passeren, en de fotograaf druk is hem treffend te portretteren, geeft Barker bij de tramhalte Kalvermarkt-Stadhuis in Den Haag toelichting op de zaak van de fossiele buitenreclame. Juridische verhandelingen combineert hij daarbij moeiteloos met politieke overtuigingen, terwijl de abri's reclames voor supermarkt, radiostation en drankhandel afwisselen en een reclamezuil in de buurt boodschappen van de gemeente zelf uitzendt.

U lijkt goed thuis in de juridische achtergronden of niet?

“Het onderwerp houdt mij al jarenlang bezig. Als raadslid voor de Partij voor de Dieren in de Haagse gemeenteraad diende ik zelf het initiatiefvoorstel voor aanpassing van de APV. Om dat goed te doen, heb ik mezelf behoorlijk verdiept in de materie. En nu kon ik het als wethouder zelf verder brengen.”

Merkt u effect van de regelgeving?

“Nadat het verbod op de fossiele buitenreclame inging, zijn we niet meteen gaan handhaven. Sinds 1 mei doen we dat wel. Je ziet dat aanbieders daarop reageren. Er zijn geen reclames meer voor vliegwezen te zien. Maar je merkt dat aanbieders de grenzen opzoeken. Ze adverteren wel met een land, niet met het vervoer ernaartoe. En dat mag. We hebben nog niet handhavend op hoeven treden. Maar als de grens overschreden wordt, zullen we een boete opleggen.”

Den Haag verrichte pionierswerk, bellen andere gemeenten nu op?

“We krijgen best wel wat telefoontjes van andere gemeenten. Het was bekend dat er meer steden zijn die aan de slag willen met buitenreclame en ze

hebben onze zaak afgewacht. Ik hoop dat het nu een sneeuwbaaleffect krijgt in belang van het klimaat.”

Welk advies geeft u andere wethouders?

“Ik leg ze dan uit dat een gemeente publiekrechtelijk regels kan stellen als er gegronde redenen zijn om bepaalde belangen te beschermen, zoals het tegengaan van klimaatverandering. De vrijheid van meningsuiting is geen absoluut recht als het gaat om commerciële uitingen. Net als dat ook voor tabak geldt. Dat is slecht voor je longen, gebruik van fossiele brandstoffen is slecht voor de longen van de aarde.”

Hoe kijkt u terug op de rechtszaak?

“We hebben ervoor gekozen alles op alles te zetten om ons beleid te verdedigen. En met resultaat, we zijn op alle punten in het gelijk gesteld. Ik geloof dat het mede te danken is aan de gedegen voorbereiding samen met de advocaten van Pels Rijcken. We hebben veel inhoudelijke gesprekken gevoerd, zoals over de afbakening van het reclameverbod. Zij brachten de juridische afwegingen in, wij de kennis over het onderwerp, zoals de publicaties van wetenschappers over het effect van reclame en de gevolgen van fossiele brandstoffen op het klimaat. Evenzo belangrijk, vooral ook omdat ons verweten werd dat de besluitvorming niet goed zou zijn geweest, was onze achtergrondkennis uit eerste hand over de werking van onze gemeenteraad en de wijze waarop dit besluit tot stand kwam, met de relevante stukken om het te bewijzen. De rechter heeft ons verweer volledig gevolgd.”

Wat zegt deze zaak over de rol van een gemeente?

“Het is mooi om te zien dat we als gemeente Den Haag voorloper kunnen zijn. Waarbij we laten zien dat je als gemeentelijke overheid de ruimte hebt om invulling te geven aan je taak om burgers te beschermen voor de nadelige gevolgen van gebruik van fossiele brandstoffen.”

BIEDT TECHNOLOGIE ZOALS AI BETERE TOEGANG TOT HET RECHT?

Sandra van Heukelom-Verhage

Toegang tot het recht is vrijheid

De miniconferentie Toegang tot het recht in Den Haag werd georganiseerd door Pels Rijcken naar aanleiding van de Haagse Vrijheidsweken: 80 jaar vrijheid. Het maakt deel uit van een bredere en structurele aanpak. Zo helpen we vanuit onze cassatiepraktijk op toevoegingsbasis individuele rechtszoekenden en met het Access to Justice Fonds ondersteunen we (financieel) initiatieven die de Toegang tot het recht verbeteren. De aanmelding voor de 2025-editie is geopend. Ga voor meer informatie naar accesstojustice.nl.

MINICONFERENTIE TOEGANG TOT HET RECHT IN DEN HAAG

Praten met je arbeidscontract, vragen stellen aan een archief-AI, getraind met miljoenen geanonimiseerde dossiers van Stichting Achmea Rechtsbijstand en het Juridisch Loket. Het is een kleine greep uit de onderwerpen die werden besproken tijdens de miniconferentie Toegang tot het recht in Den Haag.

Voor iedereen die interesse heeft in vraagstukken op het snijvlak van het recht en de rechtsstaat, techniek en maatschappelijke ontwikkelingen, bood de miniconferentie in 'talkshowsetting' een keur aan concrete ervaringen en inzichten. "Het momentum is nu", zegt tafelgast Marloes Pomp dan ook, directeur van Govtech NL, lead Europa bij de AI Coalitie voor Nederland, vicepresident van het European AI Forum.

Kijk de miniconferentie terug op ons YouTube-kanaal: youtu.be/bbDzP8PQIPw

Menselijke maat

Is de afdrank dat 'machines' zoals AI-toepassingen ook wel worden genoemd, de menselijke maat helpen vergroten omdat ze de "rompslomp verkleinen"? Omdat er meer tijd is voor rechtsbijstandsverleners om het goede gesprek te voeren? Of komt de juridische hulp vooral van menselijker "AI-agents", gemaakt in "Europese AI-factories" die naadloos en "ongemerkt" zijn geïntegreerd in de smartphone? En welke rol zouden juristen zelf moeten pakken, nog los van de techniek, als het gaat om verbetering van toegang tot het recht? Onder leiding van gespreksleider Sandra van Heukelom-Verhage, bestuursvoorzitter bij Pels Rijcken, gingen zes panelleden daarover het gesprek aan.

De miniconferentie, die we organiseerden in het kader van de Haagse Vrijheidsweken bij The Hague Humanity Hub, was er misschien eentje die naast antwoorden ook weer meer vragen oproep. En dat is niet zonder reden, blijkt wel uit de reactie van panellid Martijn Scheltema, advocaat bij Pels Rijcken en hoogleraar mensenrechten. "Ik ben voorzichtig geworden om te voorspellen wat AI precies gaat inhouden. Dat is nauwelijks te doen. Wat ik wel bewust doe, zeker waar het gaat om AI, is denken in kansen, niet in belemmeringen."

'Hoofd boven water in complexe samenleving'

Hij definieerde voor het aanwezige publiek en de tafelgasten wat toegang tot het recht kort gezegd inhoudt: "Ja, daar kan je heel veel bij voorstellen. Maar het gaat er dan eigenlijk om dat iedereen in de samenleving in staat wordt gesteld om z'n rechten en plichten te kennen en als zich een probleem voordoet, snapt wat je kan doen. Het betekent ook dat je hulp moet krijgen om je rechtspositie te bepalen en bij het halen van je recht. Dat is niet zo vanzelfsprekend. En dan is het best lastig om in deze complexe samenleving het hoofd boven water te houden."

Wekelijks 7.500 hulpverzoeken

Bestuurder Rob Janssen van het Juridisch Loket maakte scherp duidelijk dat zijn organisatie dat als geen ander elke dag merkt. "We krijgen wekelijks in totaal ongeveer 7.500 hulpverzoeken. En veel mensen hebben echt hulp nodig." Daarbij, zo legt hij uit: "Circa de helft van de mensen die zich in de grote steden meldt bij het Juridisch Loket heeft veel moeite met het Nederlands." Hij deelde enkele voorbeelden, onder meer uit de praktijk in Den Haag. "Wat denk ik het voordeel van AI zou zijn, is dat het de medewerkers van het Juridisch Loket zelf nog meer in staat stelt om zich te richten op de mensen

“Uiteindelijk zou het mooi zijn dat niemand meer misbruik kan maken van kennisvoorsprongen op het gebied van de juristerij.”

Martijn Scheltema, advocaat-partner Pels Rijcken, hoogleraar mensenrechten Erasmus Universiteit Rotterdam

Rob Janssen, bestuurder het Juridisch Loket

“We willen dat de rechtszoekende het zelf kan oplossen. Dat is best een hele opgave. Het kost tijd, maar daarmee zien we wel vaak hele mooie resultaten.”

en hun vragen en met menselijke maat te helpen. We proberen namelijk verder te kijken dan onze neus lang is. Er zit vaak veel meer achter dat ene probleem waarmee iemand bij ons komt.”

Veilige omgeving

Bij Stichting Achmea Rechtsbijstand klinkt dat bekend in de oren. Er wordt volop geïnvesteerd in het zelfredzaam maken van verzekerden en het verbeteren van de dienstverlening met hulp van bijvoorbeeld AI. “We hebben zo’n 4,1 miljoen rechtshulpdossiers in ons archief. Op het gebied van wonen, werken, winkelen, inkomen, huur, bestuursrecht, sociaal zekerheidsrecht”, zegt Emile de Wijs, bedrijfsjurist en secretaris van de Raad van Toezicht van Stichting Achmea Rechtsbijstand.

“Wat we nu doen is de eerste stappen zetten om daar in een eigen veilige omgeving, in ons eigen domein, dat te voorzien van tooling. Waardoor we met dossiers kunnen communiceren. Via een taalmodel.

We willen dat niet voor onszelf houden. We willen dat graag ook delen met andere partijen. Zo zijn we ook in gesprek met het Juridisch Loket. Om te kijken of we iets kunnen bouwen waar ook het Juridisch Loket iets aan heeft.”

De samenwerking is meer dan toekomstmuziek, vertelde Janssen van het Juridisch Loket. “We zijn aan het kijken of we inderdaad die AI samen kunnen trainen. Wij hebben 15 miljoen casussen. Maar van een hele andere orde. Als diezelfde AI getraind door Achmea ook onze dossiers erbij kan nemen, dan leert hij aan twee kanten. We hebben nu al een AI voor onze juridische adviseurs in onze kennisbank zitten. Het helpt ze sneller te zoeken.”

Open armen

De sfeer van samenwerking en positieve teneur rond AI, was voor AI-expert Marloes Pomp, herkenbaar. “Een paar jaar terug kreeg ik met zeer veel moeite iemand te spreken bij de Europese Commissie. Nu

worden we met open armen ontvangen en vragen ze: wat heb je nodig? Er is echt een andere tijd aangebroken als het gaat om de inzet van AI. Nu is echt de kans om meer te doen.”

Iemand die daar ook mee bezig is, is Raúl Maduro van Lexgen AI. Zijn AI gebruikt openbare bronnen zoals alle gepubliceerde uitspraken van de rechtspraak in Nederland en de openbaar gemaakte documenten van de overheid. “Eigenlijk alles wat te vinden is in het publieke domein. En wat dus ook beschikbaar is voor de gemiddelde burger, voor iedereen. Het feit dat het beschikbaar is online, betekent nog niet dat het toegankelijk is. En dit is nou precies de behoefte waarin wij proberen te voorzien.”

In een vergezicht gaf industrieel designer Lieke Beelen, oprichter van Visual Contracts (winnaar van het Pels Rijcken Access to Justice Fonds 2023) aan dat ook zo te zien. “Mijn toekomstbeeld is een contract waar je gewoon mee kunt praten. Waar je aan kunt vragen wat je nu precies op je rekening

krijgt aan vakantiegeld dat jaar, zodat iedereen het echt begrijpt.” Ze legde uit als universitair geschoolde zelf net zo goed moeite te hebben met lange teksten, laat staan juridische. Haar organisatie ontwikkelt visuele contracten voor laaggeletterden, bijvoorbeeld in de facilitaire dienstverlening. “Ik ben software aan het bouwen zodat wat ik allemaal met maatwerk heb gedaan, kan opschalen.”

‘Kennisvoorsprong juristerij’

Als jurylid van het fonds dat Pels Rijcken jaarlijks uitreikt voor ondersteuning van initiatieven zoals van Visual Contracts en Lexgen AI, verwoordt Scheltema zijn persoonlijke inzet onder meer als volgt: “Uiteindelijk zou het mooi zijn dat niemand meer misbruik kan maken van kennisvoorsprongen op het gebied van de juristerij.” De AI van Maduro is gemaakt om daar een stap in te zetten. Maduro: “Bedoeld voor de student, een oud vrouwtje en

Emile de Wijs, bedrijfsjurist en secretaris Raad van Toezicht van Stichting Achmea Rechtsbijstand

“De belangrijkste vraag die een hulpzoekende heeft: vertel mij wat jij zou doen als je in mijn schoenen stond.”

een topadvocaat. Het is onvoorstelbaar hoeveel informatie op mensen afkomt.” Hij waarschuwt wel dat je van AI geen wonderen moet verwachten. “Het is een systeem dat heel veel kan. Maar dat betekent nog niet, met alle respect voor mijn moeder, dat zij het systeem zou kunnen gebruiken en daarmee dan jurist is. Je moet wel geëquipeerd zijn om er gebruik van te maken.”

‘Wat zou jij doen als je mij was?’

En zo klonk er door alles heen telkens ook het pleidooi dat de menselijke factor bepalend blijft.

Emile de Wijs: “Door de Universiteit van Tilburg is daar onderzoek naar gedaan. De belangrijkste vraag die een hulpzoekende heeft, is niet om precies te weten wat zijn rechtspositie is. Of precies te weten wat zijn maximale schadevergoeding is. Of hoelang die nog kan doorprocederen om er nog meer uit te halen. Nee, die heeft de basisvraag: vertel mij wat jij zou doen als je in mijn schoenen stond? Die menselijke maat, die moeten we volgens mij met alle techniek die we tot onze beschikking hebben nog gaan krijgen.”

Raúl Maduro, CEO Lexgen AI

“Het feit dat het beschikbaar is online, betekent nog niet dat het toegankelijk is. Het is onvoorstelbaar hoeveel informatie op mensen afkomt.”

“We denken nu nog heel erg van dat is een machine, en dit is een mens. Ik denk dat we straks helemaal het verschil niet meer doorhebben.”

Marloes Pomp, directeur van Govtech NL, lead Europa bij de AI Coalitie voor Nederland, vicepresident van het European AI Forum

De telefoon pakken

Dat de mens bepalend blijft, lichtte Janssen van het Juridisch Loket treffend toe. Het loket treedt niet op als rechtsbijstandverlener in procedures, maar geeft advies of verwijst door. Het advies is vaak al voldoende: “In al onze zaken gaat tien procent door naar een advocaat. We willen dat de rechtzoekende het zelf kan oplossen. Dat is best een hele opgave. Het kost tijd, maar daarmee zien we wel vaak hele mooie resultaten.” Hij duidde dat met een casus uit de regio. Een arbeidsmigrant die al een paar jaar in de kassen werkte in het Westland, bleek na een ongeval onverzekerd. Een ziekenhuisrekening van ruim 10.000 euro volgde. “Wat onze collega heeft gedaan, die is gaan bellen. Uiteindelijk wilde het ziekenhuis wat betekenen, met het CAK. Die hebben het ook letterlijk opgelost. Dat is waar het iedere dag over gaat. Probeer met andere partijen tot een oplossing te komen. Want dan kan iemand ook weer verder.”

Stopknop

De Wijs van Stichting Achmea Rechtsbijstand had eveneens een voorbeeld waarbij een jurist door te gaan bellen een betalingsprobleem voor een

verzekerde oploste, voordat het een sneeuwbaaleffect kreeg en de betrokkene steeds dieper in de problemen zou belanden. Pomp kent een soortgelijke aanpak uit haar werk bij de overheid, waar ze met het CJIB (dat onder meer verkeersboetes int) een online stopknop ontwikkelde voor mensen met betalingsproblemen. “Ik denk dat je veel creatiever moet zijn. Ik denk dat daar heel veel winst valt te behalen. Er zijn allemaal signalen. Hoe kun je veel eerder op een stopknop duwen voor wie wel wil, maar niet kán betalen. Zodat je aan de voorkant veel eerder aan de slag kunt gaan met schuldhulpverlening.”

Een voorbeeld van menselijk oplossingsvermogen, met inzet van techniek. Maduro: “Daar geloof ik heilig in, dat technologie helpt. Kijk waar we nu zitten op het gebied van moderne gezondheidszorg en ons onderwijs, dat is dankzij technologie. Dus dat zou absoluut een welvaartsverbetering met zich meebrengen en het recht toegankelijker maken, om daarop in te zetten. En daarom is het ook zo nuttig dat we hierover praten. Ook zeker met bestuurders van grotere organisaties.”

Menselijke relatie?

Pomp spoorde daarbij alle aanwezigen en

Welkom bij de miniconferentie Toegang tot het recht in Den Haag

• Marloes Pomp (GovTechNL, AI Coalitie voor Nederland, European AI Forum) • Rob Janssen (het Juridisch Loket) • Emile de Wijs (stichting Achmea Rechtsbijstand) • Raul Maduro (LEXGEN AI) • Lieke Beelen (Visual Contracts) • Martijn Scholtema (Pels Rijcken) • Marcela Neves (The Hague Humanity Hub) • onder leiding van Sandra van Heukelom-Verhage (Pels Rijcken)

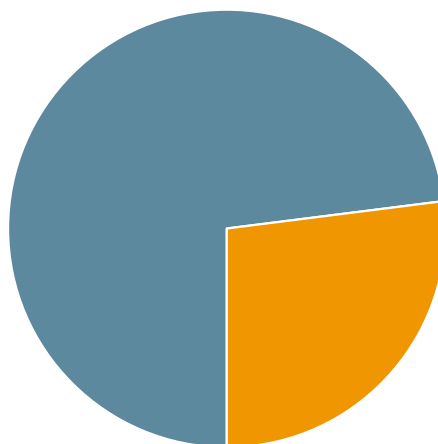

Scan de QR-code en kijk de miniconferentie terug op ons [YouTube-kanaal](#)!

STEEKPROEF

Heeft iedereen straks een AI op zijn smartphone voor eerste hulp bij juridische vragen?

Ja: 73%

Nee: 27%

“Mijn toekomstbeeld is een contract waar je gewoon mee kunt praten. Waar je aan kunt vragen wat je nu precies op je rekening krijgt aan vakantiegeld dat jaar.”

Lieke Beelen, oprichter Visual Contracts

toehoorders aan de handschoen op te pakken. “Nu hebben we leiderschap nodig. Want we weten al lang hoe het moet gebeuren. Maar ja, nu moeten we doorpakken.” Wat dat precies dan inhoudt, is de menselijke factor van “samenwerking”, zo vatte onder meer designer Beelen samen, “juist ook vanuit verschillende disciplines. Wat echt krachtig kan zijn, en dit is letterlijk waar ik het met de UX-design collega’s over heb, dat we uiteindelijk al die automatisering gebruiken om efficiënter te zijn. Zodat

we ruimte hebben voor menselijke relaties.” Voor de toehoorders bleef niettemin de vraag ergens knagen: betere toegang tot het recht door machines voor de mens of door meer menselijke machines? AI-expert Pomp waarschuwt voor al te zwart-wit denken over ook die vraag. “We denken nu nog heel erg van dat is een machine, en dit is een mens. Ik denk dat we straks helemaal het verschil niet meer doorhebben. Dat we er gewoon helemaal aan gewend zijn. Dat dat gewoon in ons leven zit.”

Marcela Neves, community manager
The Hague Humanity Hub

“The Humanity Hub is a platform connecting professionals and changemakers working towards a better world. And based on what I have heard here today, you’re in the right place.”

Het interview: BEN BALDWIN

Volop bezig met juridische nasleep coronacrisis

In de loop van 2020 kreeg het coronavirus vat op de samenleving. Voor het ministerie van VWS was het alle hens aan dek. Ben Baldwin (66) werd aangesteld als Hoofd Specialistisch Juridisch Advies. Zijn afdeling werd overstelpst met juridische procedures. “Het virus houdt ons nog volop bezig. We zien nu ook dat mensen sneller een procedure tegen de Staat starten.”

Wordt dit een afscheidsinterview?

“Nu je het zo zegt, eigenlijk wel. Binnenkort stop ik bij VWS. Ik mag met pensioen. Maar ik weet al dat ik niet ga stilstaan.”

Hoe kwam je zo op deze plek bij VWS terecht?

“Ze zochten een leidinggevende met een combinatie van brede juridische en financiële kennis. Door de opkomst van het coronavirus zag de overheid zich

ineens geconfronteerd met de noodzaak om zeer snel beschermingsmiddelen in te kopen. Het ministerie van VWS was daarvoor aan zet. Dat betekende met spoed inkoop organiseren en publiek-private samenwerkingen opzetten.”

Wat trok je daarin aan?

“Na lange tijd werkzaam te zijn geweest in de private sector, heb ik ook altijd interesse gehad voor maatschappelijke vraagstukken. Naast bestuurs- en toezichthouderrollen, vond ik het wel eens tijd om daar mijn dagtaak van te maken en in dienst te treden voor de publieke zaak. Overigens kon ik toen natuurlijk niet overzien wat de coronacrisis zou gaan betekenen voor mij noch voor VWS, laat staan voor de samenleving als geheel.”

Met de pensioengerechtigde leeftijd in zicht, kijkt Ben Baldwin terug op een carrière waarin hij het juridische combineert met het financiële en bestuurlijke. Met rollen als legal counsel bij ING Bank, general counsel bij GE Artesia Bank, advocaat bij meerdere advocatenkantoren in Amsterdam, zelfstandig adviseur voor het MKB, toezichthouder en bestuurslid voor ngo's zoals de Nederlandse Reddingshonden Bond en de Stichting Take Back Your Privacy, besluit hij zijn loopbaan in dienst van de publieke zaak als Hoofd Juridisch Advies bij ministerie van VWS, waar hij sinds juni 2020 werkzaam is.

Wat heeft de coronacrisis voor VWS betekend?

“Ik kan alleen spreken voor mijn afdeling en vanuit mijn verantwoordelijkheid. Het betekende voor ons vooral dat we van het ondersteunen bij de inkoop in crisistijden en het doneren aan ontwikkelingslanden al snel in een situatie belandden met veel civiele geschillen en meer dan 150 juridische procedures in vijf jaar tijd. Wat ik daarnaast in algemene zin nog wel wil toevoegen, is dat ik van binnenuit heb gezien dat bewindspersonen echt een bizar zware baan hebben. Daar heb je als buitenstaander geen idee van. Groot respect voor hun inzet en de enorme verantwoordelijkheid die zij toen ook op zich namen.”

Was jouw afdeling juridisch voorbereid op wat er kwam? Was jij dat?

“Vóór het coronavirus liepen er vanuit VWS hooguit een handvol civiele procedures, vaak gerelateerd

aan aanbestedingen. Dus die enorme toestroom, dat was echt nieuw. Mijn team heeft in die tijd alle zeilen bij moeten zetten ook ten aanzien van bijzondere (subsidie)regelingen die gemaakt werden, terwijl het reguliere werk gewoon doorliep. Op zich zijn crises en conflicten voor juristen en advocaten niet vreemd. Zelf werkte ik bij een bank tijdens de bankencrisis en die was ook niet mals. Tegelijk had niemand ervaring met de levensbedreigende situatie die het coronavirus betekende. Containers en vrachtwagens met beschermingsmiddelen werden roofgoed en moesten zelfs worden bewaakt. Het was ongekend. Juridisch was VWS daar niet voldoende op voorbereid. We hebben heel snel moeten leren.”

Het ontstaan van de bekende ‘mondkapjesdeal’ is daar een gevolg van?

“Zonder op specifieke zaken in te gaan, is het een teken aan de wand dat het een van meerdere

procedures is. Een deel ervan is wel in de openbaarheid gekomen. Er heeft een aantal mensen en partijen geprobeerd op boeverige wijze rijk te worden. In totaal hebben we vanuit VWS zelf dertien civiele procedures gestart sinds 2020. Voorheen gebeurde dat vrijwel nooit. We hebben vorderingen ingesteld tegen leveranciers die nalatig waren en afspraken niet nakwamen. De procedures die wij zijn gestart lopen bijna allemaal nog. Maar we hebben er ook veel voorkomen en ook kunnen schikken. We zijn in staat geweest om te voorkomen dat de overheid voor vele tientallen miljoenen euro’s het schip in is gegaan. Tegelijk is dat (nog) niet in alle situaties gelukt.”

Wat heeft je geraakt in die periode?

“Ethiek, moraal, de publieke zaak, fatsoen, je kunt er niet van uitgaan dat iedereen daar dezelfde waarde aan hecht. Voor mensen bij de overheid zijn die uitgangspunten vanzelfsprekend een prioriteit. Ze realiseren zich niet dat niet iedere commerciële partij dat ook in zich heeft. Het is heel bemoedigend te merken dat echt het overgrote deel van de overeenkomsten die we met bedrijven en tussenpersonen sloten, vele honderden in die paar jaar tijd, goed zijn verlopen. Deze mensen en bedrijven hebben Nederland echt geholpen, vaak belangeloos of tegen een nette vergoeding. Het is tegelijk bedroevend te merken dat er een kleine groep mensen en bedrijven is die te midden van een levensbedreigende crisis misbruik maken van de situatie en het financiële gewin vooropstellen.”

Er was te veel vertrouwen?

“De kunst is dat vertrouwen het uitgangspunt blijft. Voor de jurist misschien een doodoener maar je moet toch heel duidelijk afspreken wat je met oog op de publieke zaak van partijen verwacht en niets ertussen laten hangen. Als je bijvoorbeeld met een partij altijd al samenwerkte op andere terreinen volgens een vast winstpercentage en vanuit een raamcontract, gaat men er vanuit dat in een crisis, als je buiten het raamcontract een aanvullende inkoop overeenkomt, datzelfde percentage wordt gehanteerd. Dat klinkt nu logisch, maar volop in crisismodus wilde men vooral snel zaken doen en leunde men op die vertrouwensrelatie. Maar kennelijk kon dat niet bij iedereen.”

Een kwestie van voorbereiding op het ergste dus?

“In allereerste begin van de coronatijd werd soms op basis van een paar mails een inkoop overeengekomen. Dat is natuurlijk niet wenselijk.

Je moet modelovereenkomsten in de kast hebben liggen. Je moet ook de beschikking hebben over een plan om zo snel mogelijk op te schalen met pragmatische, slagvaardige juristen en die betrekken in dergelijke inkooptrajecten en het opzetten van samenwerkingen. Pels Rijcken heeft op een gegeven moment VWS die ondersteuning kunnen bieden. Maar het moet eigenlijk nog eerder, als er niets aan de hand is. Voordeel is dat we nu wel die ervaring hebben opgebouwd, die we moeten koesteren. De schenkingsovereenkomsten die we in coronatijd ontwikkelden, hebben we vervolgens ook ingezet voor Oekraïne.”

Wat is de afdrank van de civiele procedures in de afgelopen jaren?

“Het overgrote deel van de circa 150 civiele procedures die tegen de Staat, tegen VWS, zijn gestart in coronatijd hebben we gewonnen. Daarnaast zijn veel geschillen nooit voor de rechter gekomen, omdat we er vooraf in alle redelijkheid al uit kwamen met elkaar. Het grootste deel was gerelateerd aan de coronacrisis en ging bijvoorbeeld om de inkoop van beschermingsmiddelen en vaccins maar vergeet ook niet de vele kortgedingen van burgers en ondernemers die opkwamen tegen de coronamaatregelen. Er lopen ook nog procedures, zoals de procedures die we zelf hebben gestart.”

En nu, stromen de civiele claims nog steeds binnen?

“Zo druk als het was in coronatijd is het nu gelukkig niet meer, maar er komen nog steeds aan corona gerelateerde claims binnen. We hebben meer huiswerk te doen. Bovendien zie je nu dat de coronacrisis onze samenleving heeft veranderd. Meer bedrijven en instellingen kiezen het juridische traject bij onenigheid, maar ook meer individuele burgers. De groeiende mondigheid van de burgers is op zich goed, maar vertaalt zich ook naar meer juridische geschillen en claims die niet altijd reëel zijn. Dat is een nieuwe werkelijkheid waarmee we mee te maken hebben.”

Wat wordt jouw nieuwe werkelijkheid straks?

“De publieke zaak, meewerken aan maatschappelijke vraagstukken, dat laat me niet meer los. De coronacrisis heeft ook mij veranderd. Ik zou mijn ervaring graag blijven inzetten in een advies- of toezichtrol.”

Inzicht in *ARBEIDSRECHT*

RECHTSPRAAK BEPAALT GRENS WERKVLOERGEDRAG

Gewenst gedrag op de werkvloer, activistische werknemers, de psychosociale arbeidsbelasting, gelijke beloning; het arbeidsrecht gaat allang over veel meer dan de verlofregeling en de berekening van een ontslagvergoeding. Vaak hebben kwesties één ding gemeen: “Geen casus is hetzelfde en er is dus geen blauwdruk”, zegt advocaat Ephraim Dekkers, sectievoorzitter Arbeidsrecht.

Met alleen al ruim 500.000 voltijdbanen bij de overheid, is het Arbeidsrecht voor de Rijksoverheid, de provincies, waterschappen, gemeenten, rechterlijke macht en politie van grote relevantie. Vanuit de sectie Arbeidsrecht ondersteunt Dekkers met een team van elf arbeidsrechtsspecialisten een dwarsdoorsnede van de cliënten van Pels Rijcken, waaronder ook private partijen zoals maatschappelijke instellingen en bedrijven.

Casuïstisch en maatwerk

“Iedereen heeft met arbeidsrecht te maken. Maar niet op alle onderwerpen is er duidelijke wet- en

Ephraim Dekkers

regelgeving. Hoe het arbeidsrecht werkt wordt vooral ingevuld door de rechtspraak en die is vaak heel casuïstisch van aard en constant in ontwikkeling. Het is daarmee de kunst om goed te begrijpen hoe een uitspraak toe te passen op een specifiek geval. En dan blijkt: geen casus is hetzelfde en er is dus geen blauwdruk. Het is altijd net even anders en al die net weer andere feiten en omstandigheden doen ertoe”, legt Dekkers uit.

Er zijn wel basale, gelijke uitgangspunten, maar de toepassing daarvan verschilt per organisatie. Dat hangt bijvoorbeeld af van welke interne regels - zoals een gedragscode - er gelden, en hoe deze worden toegepast. Dekkers verduidelijkt: “Ook is de functie van belang; zo mogen aan een leidinggevende hogere eisen worden gesteld en gelden voor ambtenaren in privétijd strengere regels. Elke casus vergt dus maatwerk.”

Om wegwijs te worden in de recente jurisprudentie, vond afgelopen kwartaal het jaarlijkse Inzicht in Arbeidsrecht-congres plaats. Een uitgelezen mogelijkheid voor de toegestroomde

Evelien Brussee en Annemijn Westerduin

arbeidsrechtjuristen van onze cliënten om een update te krijgen over de meest recente ontwikkelingen. Natuurlijk ging het er ook over schijnzelfstandigheid en de handhaving daarvan, waar advocaten Berend-Bram Heinen en Jolien Bruinewoud een toelichting op gaven. En over de bekende arbeidsrechtelijke vraagstukken rond ontslag, zoals op staande voet, waarover advocaten Annemijn Westerduin en Evelien Brussee vertelden. Advocaten Peter Mauser en Noor Schenck bespraken de opkomst van de activistische werknemer.

Maatschappelijke impact

Meer nog dan in andere sectoren hebben overheden en organisaties met een maatschappelijke rol te maken met hoge verwachtingen op het gebied van sociale veiligheid en gewenst gedrag van hun werknemers. De politiek, media, toezichhouders en samenleving kijken immers kritisch mee. Ambtenaren en medewerkers van private organisaties met een maatschappelijke rol kiezen vaak ook bewust voor werk met een maatschappelijke impact. Dit is het type werkgevers dat door Pels Rijcken wordt bijgestaan.

“Organisaties zijn over het algemeen blij met werknemers die zich actief inzetten voor een bepaald maatschappelijk belang. Maar soms kan dat tot spanningen leiden – niet alleen in relatie tussen werkgever en werknemer maar ook in relatie tot werknemer en collega's. Dit kan voor uitdagingen en dilemma's zorgen, waarbij de werkgever een afweging moet maken tussen een veelheid van belangen. Een belang dat daarbij zwaar weegt is het recht op vrijheid van meningsuiting”, zegt Schenck.

Tegelijk mag ook verwacht worden dat iemand terughoudendheid betracht in zijn publieke uitspraken als het de belangen van een werkgever raakt, vult Mauser aan. “Vooral wanneer iemand uitspraken doet met expliciet gebruik van zijn of haar functietitel, waarbij de geuite opinie indruist tegen de normen en waarden van de werkgever. Dan blijkt uit de rechtspraak dat een werkgever wel kan optreden. Een ambtenaar die continu oproept de democratische rechtsstaat te beëindigen, loopt wel tegen die grens aan bijvoorbeeld, mits je als werkgever je werknemer voldoende de kans geeft om zijn of haar gedrag bij te stellen. Wat een werkgever

Berend-Bram Heinen

kan doen is sterk afhankelijk van de situatie. In veel gevallen zal een eerste stap zijn om met betreffende medewerker in gesprek te gaan.”

Stijging meldingen

Het aantal klokkenluidersmeldingen en meldingen van ongewenst gedrag of integriteitsschendingen stijgt. Dat leidt tot allerlei vragen. Zoals; moet er een onderzoek worden gedaan? Hoe beschermen we de anonimiteit van de melder? En kan een maatregel worden genomen? Bij een klokkenluidersmelding moet een ander meldproces worden doorlopen dan bij een klacht over ongewenst gedrag. Het is belangrijk dat de juiste regels worden gevolgd. Vaak zijn er interne richtlijnen, waarschuwt Dekkers. “We zien dat werknemers soms bewust een beroep doen op de klokkenluidersregeling als sprake is van een arbeidsconflict. Klokkenluiders genieten namelijk extra bescherming tegen bijvoorbeeld ontslag. Een klokkenluider mag niet worden benadeeld als gevolg van zijn melding. Als een beroep wordt gedaan op de klokkenluidersregeling is het van belang om goed te beoordelen of iemand daadwerkelijk een klokkenluider is. Soms wordt een werknemer ten

Jolien Bruinewoud

onrechte aangemerkt als klokkenluider, en dan geniet hij dus ook ten onrechte bescherming tegen benadeling. Daarmee maak je het jezelf als werkgever onnodig moeilijk. Een klokkenluider geniet overigens geen immuniteit. Hij kan nog wel worden ontslagen, als dit maar niet het gevolg is van zijn melding. Een goed gedocumenteerd dossier is daarbij van groot belang. De werkgever moet dit namelijk aantonen, zo volgt uit een recente uitspraak van de Hoge Raad.” Als een medewerker een melding maakt, heeft dit vaak een weerslag op de organisatie en het team waarin de melder werkt. Het leidt tot onrust en vragen. Dekkers: “Zeker bij werkgevers met een maatschappelijk profiel kan een melding grote impact hebben. Het leidt niet alleen tot interne onrust, maar kan ook reputatieschade tot gevolg hebben. Het is belangrijk om direct aan het begin de goede stappen te zetten en rekening te houden met alle

Noor Schenck

relevante belangen. Zo kan na afloop goed worden uitgelegd waarom bepaalde keuzes zijn gemaakt, bijvoorbeeld als de Ombudsman of het Huis voor de Klokkenluiders vragen stelt”, verduidelijkt Dekkers.

‘Niet op alle slakken zout’

Door alle aandacht staat het onderwerp gewenst gedrag en sociale veiligheid bij cliënten hoog op de agenda. En dan vooral de uitvoering ervan, weet Dekkers. Het opstellen van een gedragscode en klachtenregeling zou je fase 1 kunnen noemen. Daar is bijna iedereen wel doorheen, zegt hij. “Nu komt de uitvoering en dan is de kunst te zorgen dat die regels hun doel dienen. Het is belangrijk om medewerkers voor te lichten over de interne regels. Bewustwording helpt om ongewenst gedrag te voorkomen, en zorgt ervoor dat medewerkers weten waar ze aan toe zijn als er wat speelt. Als er een melding wordt gedaan, dan moet dit snel bij de juiste persoon terechtkomen. Je ziet dan soms de reflex om het klein te willen houden, het zelf op te lossen binnen een afdeling. Doe dat niet, durf te escaleren en bijvoorbeeld onderzoek in te stellen, want juist dan is de kans

Peter Mauser

groter dat de impact beperkt blijft. Daarbij is het in ieders belang om terughoudend te zijn in uitlatingen over de kwestie, net zo goed ook voor de melder.” Bij escalerende verhoudingen is het inzetten van onderzoek niettemin een veelgebruikte maatregel. Maar met een onderzoek ben je er ook niet. “Praktijkvoorbeelden te over. Het is belangrijk om daarbij zowel een goed werkgever te zijn voor de klager én voor de beklaagde. Je moet zorgvuldig handelen. De wijze waarop je het onderzoek uitvoert, doet ertoe. Is er ruimte voor wederhoor, voldoet de onderzoeksopdracht aan de regels, en kies je het juiste onderzoeksbureau? Maar de rechtspraak schiet daarin te hulp. Uit uitspraken blijkt dat rechters echt niet op alle slakken zout leggen als je één van je regels niet tot in de puntjes naleefde. Je moet vooral aantonen dat je de belangen van betrokkenen daadwerkelijk in acht hebt genomen.”

Koffie met Milou Procé

Milou Procé (35) is advocaat bij de sectie Civiel (Proces)recht en werkt sinds 2020 bij Pels Rijcken. “Bij Pels Rijcken is er ruimte om inclusie in concrete stappen om te zetten.”

Hoe heb jij de weg gevonden naar de advocatuur?

“Ik kwam pas op mijn dertigste in de advocatuur terecht. In mijn directe familie had toentertijd niemand een universitaire studie gevolgd, waardoor de universitaire wereld en zeker de advocatuur aanvankelijk buiten mijn comfortzone lagen.

Na mijn havo op de vrije school wist ik niet wat ik wilde doen. Ik ben een paar jaar gaan werken en begon daarna aan de hbo-opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH). Vervolgens stroomde ik na de propedeuse door naar de universiteit, begon met een studie criminologie en stapte tijdens die studie over naar rechten.

Pas aan het einde van mijn bachelor rechten, toen ik bij de rechtswinkel werkte, hoorde ik dat een stage in de advocatuur tot de mogelijkheden behoorde. Tegenwoordig wordt stagelopen vanuit de faculteit gestimuleerd, maar destijds was daar nauwelijks aandacht voor. Wetende dat ik een late starter was, voelde ik ineens een enorme druk om mijn cv op te bouwen. Ik liep vervolgens tijdens mijn master drie stages en twee werkstudentenschappen bij advocatenkantoren. Ik ontdekte al snel dat ik de advocatuur gaaf vond.”

Hoe ben je bij Pels Rijcken terechtgekomen?

“Via de STEP Inhousedagen, een stichting die studenten koppelt aan advocatenkantoren en bedrijven, bezocht ik zes grote kantoren. Pels Rijcken sprak mij direct aan. Ik kom uit een activistisch gezin dat maatschappelijk betrokken is bij grote thema's in de wereld zoals migratie en klimaat. Het soort zaken dat Pels Rijcken doet, is uniek en sluit goed aan bij mijn achtergrond. Bovendien vond ik de sfeer prettig en gemoedelijk. Ik kwam terecht op de sectie arbeidsrecht, eerst als student-medewerker en later als advocaat-stagiair. Het voelde meteen als een warm bad.”

Hoe drink je je koffie?

“Een goede cappuccino van smaakvolle koffiebonen kan ik erg waarderen. Koffie drink ik vooral in de ochtend. In de middag ga ik over op chai thee. Ik ben in de loop der jaren een echte theeleut geworden.”

Je bent in 2022 overgestapt naar de sectie civiel procesrecht waaronder letselschade valt. Waarom koos je daarvoor?

“Ik raakte betrokken bij een groot letselschadeproject waarin verschillende secties samenwerken en merkte dat die zaken mij aanspraken en goed lagen. Carola Jongens, hoofd van de letselschadepraktijk, stelde voor om mijn advocaatstage bij de letselschadepraktijk af te ronden. Dat zette me aan het denken en ik besloot de overstap te maken. Nu, drie jaar later, volg ik de Grotius-opleiding Personenschade en kan ik met overtuiging zeggen dat ik heel blij ben met mijn overstap.

Een groot deel van mijn werk richt zich op de veteranenpraktijk, die onder het ministerie van Defensie valt. Het gaat om veteranen die op enig moment in hun leven een posttraumatische stressstoornis (PTSS) ontwikkelen en daardoor schade lijden, bijvoorbeeld omdat zij niet meer in staat zijn om te werken. De rest van mijn werkzaamheden richt zich op aansprakelijkheids- en letselschadekwesties binnen het publieke domein.”

Hoe ervaar je de werkomgeving en cultuur bij Pels Rijcken?

“Ik behoor tot de queergemeenschap: ik heb een vrouwelijke partner en samen hebben we een dochter. Ik ben daar altijd heel open over, ook op mijn werk. Mijn ervaring is dat onze relatie door de buitenwereld volledig wordt geaccepteerd, al weet ik dat dit helaas niet voor iedereen uit de queergemeenschap het geval is.

Bij Pels Rijcken merkte ik dat het bestuur ervan overtuigd was dat, omdat de queergemeenschap volledig wordt geaccepteerd op kantoor, iedereen die binnenkomt dit meteen weet en zo ervaart. Omdat ik dat een te gemakkelijke conclusie vond, ben ik het gesprek daarover aangegaan. Als je als organisatie inclusief wil zijn, dan moet je dat ook laten zien met zichtbare acties. Ik heb in mijn werk nooit vervelende ervaringen of ongepaste opmerkingen gehad, maar vond wel dat er nog stappen gezet konden worden. Uiteindelijk stelde ik voor om de werkgroep LHBTIQA+ op te starten. Dat voorstel werd door het bestuur omarmd.”

Wat willen jullie met de werkgroep LHBTIQA+ bereiken?

“De werkgroep bestaat momenteel uit vijf mensen. Een van de eerste dingen die we hebben opgepakt, was het schrijven van een notitie over genderneutrale toiletten. Die zijn inmiddels gerealiseerd op de verdiepingen waar externen, zoals cliënten en studenten, ook komen. Daarmee laat je zien dat

iedereen bij Pels Rijcken welkom is. Op andere verdiepingen zijn her en der nog aparte toiletten voor mannen en vrouwen. Je moet niet in één keer van nul naar honderd willen gaan; iedereen moet zich prettig blijven voelen. Daarnaast hebben we vanuit de werkgroep de banden aangehaald met FORWARD, een stichting die zich inzet voor de bevordering van acceptatie, erkenning en zichtbaarheid van de LHBTIQA+-gemeenschap binnen de juridische beroepsgroep. Samen met FORWARD organiseerden we afgelopen mei tijdens de Pride The Hague een lezing op kantoor over diversiteit en inclusie.”

Loop je niet het risico op pinkwashing?

“Ik vind het pinkwashing als een organisatie tijdens de Pride een regenboogvlaggetje op LinkedIn plaatst, maar verder niets doet. Waar het om gaat, is dat je als kantoor een afspiegeling bent van de samenleving. Diversiteit moet niet alleen worden uitgedragen, maar ook daadwerkelijk worden omgezet in daden. Niet alleen omdat dit het juiste is om te doen, maar ook – en daar geloof ik sterk in – omdat het de kwaliteit van het werk ten goede komt: voor de mensen die hier werken én voor de cliënten die we bijstaan.”

Wat zou je, terugkijkend, tegen je jongere zelf willen zeggen?

“Lange tijd had ik het gevoel dat ik niet in het klassieke plaatje van een advocaat paste. Daardoor vroeg ik me af of dit vak wel bij mij zou passen en of ik op mijn dertigste niet te oud was om nog als advocaat te beginnen. Inmiddels weet ik dat de advocatuur juist goed bij mij past en dat mijn levenservaring binnen mijn vakgebied wordt gewaardeerd. Ik had het mezelf gegund dat ik me daar destijds minder druk om had gemaakt. Bij Pels Rijcken heb ik echt mijn plek gevonden.”

In deze rubriek interviewen wij kantoorgenoten over hun persoonlijke achtergronden in hun werk als onderdeel van ons streven om kennis, inzicht en bewustwording over diversiteit en inclusie (D&I) te vergroten. Sinds 2021 is D&I een strategische pijler van ons kantoor. We willen dat onze kantoorgenoten zoveel mogelijk een afspiegeling van de samenleving vormen. In het verhaal van deze collega is onder meer haar ervaring als deel van de LHBTIQA+-gemeenschap terug te lezen. We hebben voor die doelgroep sinds medio 2022 een werkgroep. Daarnaast is er een samenwerking met stichting FORWARD die zich inzet voor het bevorderen van acceptatie, erkenning en zichtbaarheid van de LHBTIQA+-gemeenschap binnen de Nederlandse juridische beroepsgroep.

Vrijdag 16 mei 2025 was Pels Rijcken host van het FORWARD event in Den Haag ter gelegenheid van Pride The Hague met Sem Ben Yakar als gastspreker over identiteit en labels. Een interactieve bijeenkomst met ruimte voor nieuwsgierigheid en persoonlijke verhalen, een perfecte start voor Pride The Hague die dit jaar ‘Sharing Stories’ als thema droeg.

Sem Ben Yakar

RECENTE publicaties

Vakliteratuur

Onze advocaten schrijven regelmatig artikelen voor de vakliteratuur over gerechtelijke uitspraken en andere juridische ontwikkelingen. Hieronder een selectie van de artikelen uit afgelopen kwartaal. Je vindt alle publicaties ook op pelsrijcken.nl/kennis.

Het Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht (NTB)

In het Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht (NTB 2025/88) is de kroniek Openbaarheid en behoorlijkheid gepubliceerd. In deze kroniek bespreken Elisabeth Pietermaat en Nina Bontje de relevante ontwikkelingen en rechtspraak op het gebied van de Wet open overheid (Woo) en aanverwante wetgeving.

Gemeentestem (Gst)

In de Gemeentestem is de Kroniek openbare orde en ondermijning (Gst. 2025/38) verschenen, geschreven door Marie-Lise Sluijter, Bob Jaasma samen met oud-kantoorgenoot Femke Binnendijk. Aan de orde komen o.a. art. 13b Opiumwet; Wet Bibob; Alcoholwet, vergunningen en slecht levensgedrag; demonstraties en burgemeestersbevoegdheden op grond van de Gemeentewet.

State Aid in The Netherlands

Onze staatssteunexperts Marleen Botman en Georges Dictus schreven het hoofdstuk over Nederlandse jurisdictie in de 2025-editie van de State Aid quick reference guide (Lexology Panoramic). De gids vergelijkt nationale wetgeving, rechtspraak en strategieën rond staatssteun in verschillende jurisdicties. Ook komt onder meer privaatrechtelijke handhaving, terugvordering van onrechtmatige steun en recente trends aan bod.

In de vak- en nieuwsmedia

Het bestuur van [Pels Rijcken](https://pelsrijcken.nl) verlengt de termijn met twee jaar. In het Financieel Dagblad geeft bestuursvoorzitter Sandra van Heukelom-Verhage toelichting over de achtergronden en blikte vooruit op de toekomst.

Wat [leest](https://pelsrijcken.nl) cassatieadvocaat Sikke Kingma? In de rubriek 'Het nachtkastje van' in Mr. Magazine vertelt Sikke over de verrassende mix van boeken die hij verslindt: van kwantummechanica tot Hamiltons Federalist Papers.

Jong Juridisch, de podcast voor beginnende juristen met gevestigde juristen, sprak een uur met Reimer over zijn rol als landsadvocaat, Pels Rijcken, geschiedenis, zijn tuin, de verhouding tussen de overheid en de samenleving en over maatschappelijke rechtszaken. De uitzending was live op internetradio en nu ook terug te luisteren op onder meer [Spotify](https://open.spotify.com/).

Zestien instituten, hoofdrolspelers in de rechtsstaat, zetten van dinsdag 9 tot en met dinsdag 16 september 2025 een week lang hun deuren wijd open voor bezoekers.

RONDJE RECHTSSTAAT

Als onderdeel van de Week van de Rechtsstaat vindt er op 13 september 2025 Rondje Rechtsstaat plaats. Deelnemende instanties openen op die dag hun deuren voor het publiek. Ook Pels Rijcken doet mee en organiseert een open huis. Iedereen is van harte welkom om een kijkje te nemen op het kantoor van de landsadvocaat.

Tijdens het open huis verzorgen we op diverse manieren een toelichting op de democratische rechtsstaat, de rol van de landsadvocaat daarin en die van de advocatuur in het algemeen. Krijg antwoord op vragen over maatschappelijke rechtszaken tijdens minicolleges van onze kantoorgenoten of woon een quiz bij en test je kennis over de landsadvocaat en de rechtsstaat. Er vindt gedurende de hele dag een interactieve rondleiding plaats voor jong en oud en er zijn activiteiten voor kinderen en jongeren in diverse leeftijdsgroepen.

Meer informatie: weekvanderechtsstaat.nl

Dit magazine per mail ontvangen?

Abonneer je via de QR-code!

Heb je suggesties, tips voor verhalen of ideeën, mail ze naar: pers@pelsrijcken.nl

pelsrijcken.nl/magazine

PELS RIJCKEN

OVER ONS

De advocaten van Pels Rijcken bieden in en buiten rechte juridisch advies en advocatuurlijke bijstand aan cliënten. We zijn het kantoor van de landsadvocaat. Onze cliënten zijn de Nederlandse Staat, andere overheden zoals gemeenten, provincies, waterschappen en private partijen zoals onderwijs- en zorginstellingen en het bedrijfsleven.

Bij Pels Rijcken werken ruim 300 mensen, van wie ongeveer 190 als advocaat en 130 professionals in de ondersteuning daarvan. We bestaan sinds 1969. Onze expertise ligt bij juridische vraagstukken die grote maatschappelijke relevantie hebben. We willen onze cliënten een juridisch kompas bieden in een complexe, veranderende samenleving en ons onderscheiden door de kwaliteit van onze dienstverlening.

T: +31 70 515 3000
E: info@pelsrijcken.nl
pelsrijcken.nl

New Babylon
Bezuidenhoutseweg 57
2594 AC Den Haag